TÜRKÇE VE FARŞÇADAKİ AD TAMLAMALARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Comparison of Turkish and Persian Noun Phrases¹

Roghayyeh GHAFARI²

Öz

Bir yabancı dil öğrencisinin, dili öğrenirken, o dilin sadece dil bilgisi kurallarını ve yapılarını öğrenmesi, o dili bildiği anlamına gelmemektedir. Bunların yanında öğrencinin öğrendiği bu bilgileri hedef dildeki anlatma ve anlama becerilerinde de pratiğe dökebilmesi gerekmektedir. Elbette bir dil öğrenilirken o dilin dil bilgisi kurallarını veya dilin gramer yapısına yönelik birtakım bilgilere sahip olmak, o dilin doğru kullanımına katkı sağladığı gerçeği de göz ardı edilemez. Bir dil öğrencisi yabancı bir dili öğrenirken isteyerek ya da istemeyerek kendi dili ile karşılaştırır. Hele ki öğrendiği yeni bilgiler kendi diline ve kültürüne yakın olursa bu karşılaştırmalar çok daha hızlı ve fazla olur. Bu karşılaştırmalar benzer veya ortak yapılar olursa, öğrencinin yabancı dil öğrenimini hızlandırır, moral ve motivasyonunu artırırken dil öğrenmedeki ilgisini, isteğini geliştirir ve aynı zamanda varsa o dile karşı korkusunu da azaltır. Yabancı dil öğretiminde karşılaştırmalı dil bilgisi öğretimi bu açılarından önemli bir tekniktir. Bu çalışmayla, Fars öğrencilerin Türkçe öğrenirken Türkçedeki ad tamlamalarını anadili Farsça ile karşılaştırarak Türkçeyi daha kolay öğrenmelerine katkı sağlamak amaçlanmıştır. Ayrıca bu çalışmada söz konusu olan iki dildeki ad tamlamalarının anlamsal ve yapısal olarak karşılaştırılması yapılarak hem Türkçe öğrencilerine bir katkı sağlanması hem de her iki dildeki gramer alanındaki araştırmacılara bir perspektif sunulması hedeflenmiştir. Bu araştırmanın yöntemi, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelenmesi yöntemidir. Bu kapsamda ilk olarak iki dildeki tamlamaların incelenmesi için Türkçe dil bilgisi ve Farsça dil bilgisi kitaplarına ulaşılmıştır. Adı geçen kitapların özgünlüğü onaylandıktan sonra Türkçede ve Farsçada tamlamaların sınıflandırılması ayrı ayrı bölümlerde ele alınmıştır. Daha sonra her iki dilde tamlama türleri karşılaştırılmıştır. Karşılaştırılmanın sonucunda iki dildeki tamlamaların yapısal farklılıkları ortaya çıkarılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Türkçe öğretimi, Türkçe ve Farsça tamlamalar, tamlama öğretimi

¹Bu çalışma "Türkçedeki ve Farsçadaki Tamlamaların Karşılaştırılması ve Türkçe Öğrenen Fars Öğrenciler için Bir Öğretim Durumu Geliştirme" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

² Dr., Allameh Tabataba'i Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ro.ghaffari68@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-3487-4219>

Abstract

The fact that a foreign language student learns only the grammar rules and structures of that language while learning the language does not mean that he knows that language. In addition to these, the student should be able to put these knowledge into practice in the ability to express and understand in the target language. Of course, while a language is being learned, it cannot be ignored that having some knowledge about the grammar rules of that language or the grammatical structures of that language contributes to the correct use of that language. When learning a foreign language, a language learner willingly or unwillingly compares it with his/ her own language. Especially if the new information he learns is close to his own language and culture, these comparisons will be much faster and more. If these comparisons have similar or common structures, it accelerates the learner's foreign language learning, increases morale and motivation, enhances his interests and aspirations in language learning, and also reduces his fear of that language. Comparative grammar teaching in foreign language teaching is an important technique in this respect. With this study, it is aimed to contribute to Persian learners to learn Turkish more easily by comparing the noun phrases in Turkish with their mother language while learning Turkish. In addition, by making a semantics and structure comparison of the noun phrases in the two languages in this study, it is aimed both to contribute to Turkish teachers and to present a perspective to researchers in the field of grammar in both language. The method of this research is the document analysis method, which is one of the qualitative research methods. In this context, firstly, Turkish grammar and Persian grammar books were reached to examine the phrases in two languages. After the authenticity of the mentioned books is confirmed, the classification of phrases in Turkish and Persian is discussed in separate sections. Then, the types of phrases in both languages were compared. As a result of the comparison, the structural differences of the phrases in two languages were revealed.

Keywords: Teaching Turkish, Turkish and Persian phrases, teaching phrases

1. GİRİŞ

Türkçeyi daha verimli bir şekilde yabancılar öğretmek için farklı farklı yöntemler kullanılmaktadır. Yabancı bir dil öğrencisi Türkçe öğrenirken, anadili ile Türkçe arasında dil bilgisi konularında farklı sorunlarla karşılaşabilmektedir. Bilindiği gibi, anadilde bulunan birçok dil bilgisi yapısı, öğrendiği hedef dilde bulunmamakta ya da bunların yerine farklı yapılar da bulunmakta ve ayrıca bu yapılar anlamca veya şekilsel olarak birbirleriyle örtüşmemektedir. Yabancı dil öğrenmeyi olumsuz etkileyen bu dilsel yapılarındaki farklılıklar, dil öğreniminde ve öğretiminde mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Bu farklı dilsel yapılar öğrenilirken ya da öğretilirken problem oluşturmakta ve öğrencilerce bir takım hatalara yol açmaktadır. Problem oluşturan dildeki bu farklı yapılar olumsuz aktarım olarak adlandırılır. Anadilden yapılan bu aktarımlar, karşılaştırmalı dil bilgisi tekniği ile düzeltmek mümkün olabilir. Karşılaşılan olumsuz aktarımların giderilmesi ve yabancı dil öğrenim sürecinin amaca uygun yönlendirilebilmesi, iki dilin dil bilgisi yapılarının karşılaştırılması olarak verilmesi ile gerçekleştirilebilir. Böylece yabancı dil öğrenirken veya öğretirken karşılaşılabilecek hatalar önceden tespit edilip engellenmiş olabilecektir. Daha sonra yapılabilecek bu hatalar yabancı dil dersinde uygun yöntemlerin ve gerekli ders araç- gereçlerinin hazırlanması ile ortaya çıkmadan önlenebilecektir (Arak, 2006, s. 206). Bu çalışmada iki dildeki ad tamlamalarının anlamsal ve yapısal olarak karşılaştırılması yapılarak hem Türkçe öğrencilerine bir katkı sağlanması hem de her iki dildeki gramer alanındaki araştırmacılara bir perspektif sunulması amaçlanmıştır. Her iki dilde, yapısal bakımından farklılıklar ve benzerlikler bulunmakta ve karşılaştırmaların sonunda ortaya çıkan farklılıkların öğrencilerin öğrenim süreçlerinde bazı zorluklarla karşılaştıklarını göstermektedir. Bu yapısal farklılıklar da Türkçenin ve Farsçanın farklı dil ailelerine ait olduklarından kaynaklanmaktadır. Bu iki dilde yapısal bakımından farklılıklar gösteren tamlamaları, Türkçeyi öğrenen anadili Farsça olan öğrenciler için birtakım güçlükler yol açabilmektedir.

1.1. Türkçede Sözcük Türleri

Bir dilde konuşmanın en temel birimleri olarak sözlükbirimler ve biçimbirimler vardır. Biçimbirimler her dilde belli sayılardan ama çok önemli işlevi vardır. Örneğin bir sözcenin yarısı biçimbirimden oluşur. Sözlükbirimler ise, biçimbirime göre çok daha fazladır. Bir dilin zenginliği genellikle o dildeki sözlükbirimlerin sayısı ile gösterilir. Sözlükbirim, dilde tek başına anlamı olan dilsel yapılar olarak bilinir. Dilbilim sözlüklerindeki tanımlara baktığımızda anlama bağlı olarak tanımlandığını görüyoruz. Çünkü sözlükbirimlerin tek başına anlamı vardır.

1.2. Türkçe Dil Bilgisi Kitaplarında Sözcük Türleri

Banguoğlu (2011, s. 319) Türkçedeki sözcük türlerini kelime çekimi başlığı altında: Ad, sıfat, zamir, zarf, takı, bağlam, ünlem ve fiil olmak üzere 8 türe ayırır. Ergin (2013, s. 216) Türkçede sözcük türlerini anlam ve işlev bakımından değerlendirmiştir ve bu sözcükleri üç ana bölüme almıştır: 1. İsimler, 2. Fiiller, 3. Edatlar. İsimler bölümünde, “çoklul eki, iyelik ekleri, aitlik eki, durum ekleri, eşitlik ekleri, eşitlik ekleri, yön ekleri, soru eki, yani ismin işletme eklerini, sıfatlar, zarflar, zamirleri” anlatır. Edatlar bölümünde, ünlem edatları, bağlama edatları, sıralama edatları, denkleştirme edatları, karşılaştırma edatları, cümle başı edatları, sebep edatları, miktar edatları, zaman edatları ve yer yön edatları almıştır. Gencan (2001, s. 171) Türkçede sözcük türlerini 8 türe ayırmıştır: Ad, sıfat, adıl, eylem, belirteç, ilgeç, bağlaç, ünlem. Gencan, sınıflandırmasında “ilgeç, bağlaç ve ünlem” sözcüklerini bölümler içerisinde değerlendirmiştir ve her birisini ayrı sözcük türü olarak adlandırmıştır. Gencan’ın sınıflandırması, Banguoğlu’nun sınıflandırması gibidir. Bu uzmanların ikisi de Türkçedeki sözcük türlerini 8 türe alarak sınıflandırmışlardır sadece bu sınıflandırmalarda Banguoğlu’nu sınıflandırmasında bir farklılık vardır. Atabay ve diğerleri (1983, ss. 23-24) Türkçedeki sözcük türlerini 8 türe ayırmışlardır: Ad, sıfat, belirteç, adıl, ilgeç, bağlaç, ünlem, eylem. Hengirmen (2006, s. 115) Türkçedeki sözcük türlerini 8 türe ayırmıştır: Ad, sıfat, adıl, belirteç, ilgeç, bağlaç, ünlem, eylem. Hengirmen Türkçedeki sözcük türlerini sınıflandırmasında değerlendirmiştir ve sınıflandırması Banguoğlu, Gencan ve Atabay ve diğerleri uzmanlar gibi olmaktadır. Korkmaz (2014, s. 229) Türkçede sözcük türlerini üç bölümde incelemiştir: Birinci bölüm, “anlamlı, adlar, sıfatlar, zamirler, zarflar, fiiller”. İkinci bölüm, “görevli kelimeler, edatlar, bağlaçlar”. Üçüncü bölüm, “anlamlı-görevli kelimeler, ünlemler”. Korkmaz sözcük türlerini üç ana bölümde sınıflandırmıştır: “Adlar, sıfatlar, zamirler, zarflar ve fiiller” asıl anlamlı sözcükler diye anlatmıştır. Kahraman (2001, s. 57-58) Türkçedeki sözcük türlerini iki ana bölüme almıştır: 1. Temel sözcükler, 2. Yardımcı sözcükler. “Adlar ve fiilleri” temel sözcükler ve “ilgeç, bağlaç, ünlemi” genel edat adı altında yardımcı sözcükler içerisine alarak değerlendirmiştir. Geleneksel dil bilgisinde sözcük türlerinin sınıflandırılması Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Geleneksel Dil Bilgisinde Sözcük Türlerin Sınıflandırılması

	1.Ad İsim	2.Önad Sıfat	3.Adıl Zamir	4.Belirteç Zarf	5.İlgeç	6.Bağlaç Edat	7.Ünlem	8.Eyl em Fiil
Banguoğlu	+	+	+	+	+	+	+	+
Atabay ve Kutluk ve Özel	+	+	+	+	+	+	+	+
Hengirmen	+	+	+	+	+	+	+	+
Ergin	+	+	+	+	-	-	-	+

Gencan	+	+	+	+	+	+	+	+
Korkmaz	+	+	+	+	+(2)	+	+	+
Kahraman	+	-	-	-	-	-	-	+

1.3. Dilbilim Açısından Sözcük Sınıflandırması

Underhill (1976) Türkçedeki sözcük türleri için belli bir sınıflandırma yapmamıştır. Underhill, sözcük türlerinde yer alan “ad, sıfat, adıl, sayı adı, belirteç, ilgeç ve eylemi” ders başlıkları biçiminde ya da derslerin içerisinde ele almaktadır. Kornfilt (1997, s. 209) Türkçedeki sözcük türlerini 7 türde sınıflandırmıştır: Ad, adıl, fiil, sıfat, ilgeç, sayı adı/miktar belirleyici ve belirteç. Lewis (2000) Türkçedeki sözcük türlerini 12 türe ayırmıştır: Ad, sıfat, ad ve sıfat üreten ekler, adıl, sayı adı, ilgeç, fiil, sıfatfiil, isimfiil, ulaç, belirteç ve bağlaç. Göksel ve Kerslake (2006, s. 49) Türkçedeki sözcük türlerini 8 türe ayırmışlar: Ad, adıl, sıfat, belirteç, fiil, ilgeç, bağlaç ve ünlem. Göksel ve Kerslake, Türkçedeki 8 tür olan sözcükleri sınıflandırmalarına almışlar ve değerlendirmişlerdir. Dilbilim açısından sözcük türlerinin sınıflandırılması tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Dilbilim Açısından Sözcük Türlerin Sınıflandırılması

Yazarlar	1.Ad	2.Önad	3.Adıl	4.Belirteç	5.İlgeç	6.Bağlaç	7.Ünlem	8.Eylem
Underhill	-	-	-	-	-	-	-	-
Kornfilt	+	+	+	+	+	-	-	+
Lewis*	+	+	+	+	+	+	-	+
Göksel ve Kerslake	+	+	+	+	+	+	+	+

1.4. Tamlamada Kullanılan Ek: İyelik Eki

Banguoğlu (2011, s. 361) iyelik ekini adılar ve çeşitleri bölümüne almıştır ve “iyelik zamirleri” diye adlandırılmıştır. Banguoğlu (2011, s. 361) iyelik ekini şu şekilde tanımlamıştır: “Sahip olan, ait olunan kişinin veya nesnenin yerini tutan zamirlere iyelik zamirleri diyoruz. Dilimizde iyelik zamirleri ekler halindedir.” Ayrıca Banguoğlu (2011, s. 361) iyelik adlarının adlandırdığı ekleri, anlamca kişi adlarının kimin durumunu karşıladığını vurgulamıştır:

Ben-in ev = ev-im
O-nun ev = ev-i gibi.

Banguoğlu (2011, s. 363) iyelik eklerinin dilimizde çok çeşitli ve yaygın kullanımlara da sahip olduğundan söz etmiştir. Bu kullanım çeşitlerini şu şekilde sınıflandırmıştır:

1. Dönüşlü zamirlerin teşkili: kendim, kendin, kendisi,
2. Kendimiz, kendiniz, kendileri.
3. Fiil çekiminde yer yer kişi eki olurlar: yazdım, yazarım, yazacaktım...gibi.
4. Durak fiillere gelirler: anlamamız, sevdiğimiz...gibi.
5. 3. kişi teklisi kısaca iyelik eki adını alır ve ad takımı teşkilinde, zamirler, çeşitli zarflar, zarffiiller kurar: gülün yaprağı, Türk dili... gibi.

Ergin (2013, s. 222) iyelik ekini şu şekilde tanımlamıştır: “İyelik ekleri ismin karşıladığı nesnenin bir şahsa veya bir nesneye ait olduğunu ifade eden işletme ekleridir. İyelik ekleri bir nesnenin ben, sen, o, biz, siz, onlar şahıslarına ait olduğunu ifade etmek için o nesneyi karşılayan ismin sonuna getirilen eklerdir.” Başım, başın, başı, başımız, başınız,

başları gibi. Ergin (2013, s. 222) iyelik eklerin adlar arasında aitlik görevi yaptığını vurgulamıştır: “Bir ada ait olan bir nesnenin sonuna iyelik eki eklenerek o nesnenin o ada ait olduğu belli oluyor.” Ergin (2013, s. 222) iyelik eklerini şöyle göstermektedir:

- Teklik 1.şahıs: -m
 2.şahıs: -n
 3.şahıs: -ı, -i, -u, -ü, -sı, -si, -su, -sü
 Çokluk 1.şahıs: -mız, -miz, -muz, -müz
 2.şahıs: -nız, -niz, -nuz, -nüz
 3.şahıs: -ları, -leri

Ayrıca Ergin (2013, s. 222) iki iyelik ekinin üst üste gelememesinden söz eder. Sadece bir iki örnekte bunun tersinin görüldüğünü anlatmaktadır: “birisi, kendisi” örneklerde olduğu gibi ve bu örneklerde ikinci iyelik ekinin iyeliği kuvvetlendirmek için geldiğinden bahsetmektedir. Ergin (2013, s. 225) iyelik eklerinin, aitlik, bir adı başka bir ada bağlamak, bir kişi ifade etmek işlevinden başka belirtme işlevinden söz eder. Bu işleve de en uygun olanı üçüncü kişi iyelik ekleri olduğunu anlatır. Örneğin “kısacası, doğrusu, ikisi, benzeri, canım, kimisi” gibi.

Gencan (2001, s. 298) iyelik takılarını adıl olarak tümcede görevlerini şu şekilde sıralamıştır:

1. Özne olur: hepimiz oturuyorduk, hanginiz gördünüz gibi.
2. Nesne olur: bizi arıyorlar, neyi bekliyordunuz gibi.
3. Tümleç olur: birçoğunuzla anlaştık gibi.
4. Kişi adıları gibi bütün adılar ad takımlarında tümleyici olur: herkesin arkadaşı, bunun değeri, hangisinin kitabı gibi.
5. Ad takımlarında tümlenen görevli adılar da vardır: “sizin birçoğunuz” gibi.
6. Adıların yerini tutuyorlar: ne anlatacaksınız gibi.
7. Eylem alarak yüklem oluyorlar: tarihi yazan benim, yapan siz. (Abdülhak Hamdi Tanpınar)

Atabay ve diğerleri, iyelik eki hakkında ayrıntılı bir tanım yapmamışlardır. Sadece “kişi adıları” bölümünde, kişi adılarının iyelik eki ile çekimlerini şu şekilde göstermişlerdir:

1. Tekil: benim 1. Çoğul: bizim
2. Tekil: senin 2. Çoğul: sizin
3. Tekil: onun 3. Çoğul: onların

Hengirmen (2006, s. 276) iyelik ekini şu şekilde tanımlamıştır: “Adın belirttiği nesnenin kime veya neye ait olduğunu belirten eklere iyelik ekleri denir.” Bu tanım, iyelik eklerin aitlik anlamı taşıyan ekler olduğunu göstermektedir. Bu eklerin bir ada veya nesneye eklendikleri zaman o adın başka bir ada veya nesneye ait olduğunu gösteren eklerdir. Hengirmen iyelik eklerini şu şekilde göstermektedir:

1. Tekil -Im	evim	1. Çoğul -Imlz	evimiz
2. Tekil -In	evin	2. Çoğul -Inlz	eviniz
3. Tekil -I	evi	3. Çoğul -IArI	evleri

Kahraman (2001, s. 66) iyelik eklerini şu şekilde tanımlamıştır: “Adlara ulanarak, onların karşıladıkları varlık ya da kavramların kime, hangi kişiye ait ya da bağlı olduklarını bildiren eklerdir.” Bu tanımda, iyelik eklerin aitlik anlamı taşıdıkları vurgulanmıştır. Kahraman (2001, s. 66) iyelik eklerini şu şekilde göstermiştir:

+(İ)m, +(İ)n, +(s)İ, +(İ)mİz, +(İ)nİz, +IErİ

Bu eklerin, kişi kavramları olan “ben, sen, o, biz, siz, onlar”a eklenerek aitlik anlamını taşıdıklarını vurgulamaktadır. Korkmaz, bu tanımında Ergin ile aynı görüşte olduğunu ortaya koyuyor. Her iki yazar da bu eklerin aitlik görevi taşıdıklarını söylüyorlar. Korkmaz (2014, s. 276) iyelik eklerini şöyle göstermektedir:

Teklik	Çokluk
1. şahıs.-(I)m/-(U)m	1. şahıs.-(I)mIz/-(U)mUz
2. şah. -(I)n/-(U)n	2. şahıs.-(I)nIz/-(U)nUz
3. şah-(I)/-U,-sI/-sU	3. şah.-lar+I

İyelik ekinin özelliklerini yukarıda yapılan açıklamalara göre Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3. İyelik Ekinin Genel Özellikleri

Yazarlar	aitlik anlamı	adıl olarak	adtakımı	belirtme
Banguoğlu	+	+	+	-
Ergin	+	-	-	+
Gencan	+	+	+	-
Hengirmen	+	+	-	-
Korkmaz	+	-	-	+

1.5. Dilbilimde İyelik Eki

Underhill (1976, ss. 91-92) iyelik ekini ekler ve tamlamalar başlığı altına alarak değerlendirmiştir ve iyelik eklerin adlara eklenerek o adların arasında aitlik anlamını vermesini anlatmaktadır. Bu ekler bir ada veya nesneye eklenerek, o adın veya nesnenin başka bir ada veya nesneye ait olduğunu gösteren ekler olduğunu söylemektedir. Kornfilt (1997) iyelik eklerini tümceler içerisinde incelemiştir. İyelik eklerini aitlik belirten ekler olarak tanımlamıştır. Bu ekleri tek başlarına anlatmamıştır ve ona göre iyelik iki tür yapıda ele alınmalıdır: 1. Tamlamalarda, 2. Tümceciklerde. Lewis (2000, s. 39) iyelik ekleri aitlik anlamı taşıyan ekler olarak değerlendirmektedir. Bu konuda Underhill gibi düşünmektedir. Underhill de, iyelik eklerin adlara eklenerek o adların arasında aitlik anlamını vermesini anlatmaktadır. Göksel ve Kerslake (2006: 66) iyelik eklerini şu şekilde göstermektedirler:

1. Tekik	-(I)m
2. Tekil	-(I)n/ -(I)nIz
3. Tekil	-(s)I(n)
1. Çoğul	-(I)mIz
2. Çoğul	-(I)nIz
3. Çoğul	-lArI(n)

1.6. Türkçe Dil Bilgisi Kitaplarında Ad Tamlaması

Bu bölümde, Banguoğlu, Ergin, Gencan, Atabay ve diğerleri, Hengirmen ve Korkmaz’ın ad tamlaması hakkındaki görüşleri incelenmiştir ve genel olarak şu şekilde bir sıralama yapılmaktadır:

1. Belirtili Tamlama: Bu tür tamlamada hem tamlayan hem tamlananın ekleri vardır. Tamlayanı ünsüzle biten ad tamlananın, {-In} ekini ve tamlayanı ünlü ile biten ad tamlaması {-nIn} ekini alır ve tamlananı ünsüz ile biterse, 3. Kişi iyelik eki olan {-I} ekini ve tamlananı ünlü ile biterse {-sI} ekini alır. Örneğin:

Ev-in iş-i , bahçe-nin temizlenme-si

Tamlayan Tamlanan Tamlayan Tamlanan

Sadece iki örnekte bu kural geçerli olmamaktadır: “su” ve “ne” örneğinde. Bu örneklerde su-n-un ve ne-nin biçimleri yerine, “suyun rengi” (su-y-un reng-i) ve “neyin nesi” (ne-y-in ne-si) biçiminde tamlama kurmalarını görmekteyiz.

2. Belirtisiz Tamlama: Bu tür tamlamada, tamlayan ek almıyor ve tamlanan 3.Kişi iyelik ekini alır. Belirtisiz tamlamalar hemen hepsi tür gösterir. Örneğin:

Boya kalem-i , edebiyat tarih-i

Tamlayan Tamlanan Tamlayan Tamlanan

Ayrıca, yer için kullanılan birleşik adların çoğu, belirtisiz tamlama biçiminde kurulur:

Kuşadası → (kuş + adası),

Tamlayan Tamlanan

Adapazarı → (Ada + pazarı)

Tamlayan Tamlanan

Bu tür tamlamayla kurulmuş bazı yer adları zamanla takısız tamlama biçimine dönüşüldüğünü söyler:

(Edirne + kapısı) → Edirnekapısı

Tamlayan Tamlanan

Zaman gösteren sayı adları da belirtisiz tamlama kurarlar:

1971 yılı, 1961 Anayasası

Tamlayan Tamlanan Tamlayan Tamlanan

Bazen tamlayan bir tümce de olabilir:

Ne oldum delisi

Tamlayan Tamlanan

3. Takısız tamlama: Bu tür tamlamada, tamlayanın ve tamlananın eki yoktur ve iki adın arasında anlam bakımından birbirine bağlanmak vardır:

Gümüş tepsi, demir kapı

Tamlayan Tamlanan Tamlayan Tamlanan

Takısız tamlamalarda, genellikle tamlayan, tamlananın hangi maddeden yapıldığını gösterir:

Yün çorap, keten elbise

Tamlayan Tamlanan Tamlayan Tamlanan

Bazı deyimler ise, takısız tamlamalar biçiminde kurulur:

Kepçe kulak, karga burun

Tamlayan Tamlanan Tamlayan Tamlanan

Unvan birlikleri ve akraba adları ve Millet adı olan sözcükler hep takısız tamlama biçiminde kurulur:

Doktor Ali Bey, Hemşire Ayşe Hanım, İngiliz kadın

Tamlayan Tamlanan Tamlayan Tamlanan Tamlayan Tamlanan

4. Adıl Tamlaması: Bu tür tamlama, belirtili tamlama biçiminde kurulan tamlamadır. Adıl tamlamasında, tamlayan kişi adıdır:

1.T.K: Benim evim

2.T.K: Senin evin

3.T.K: Onun evi

1.Ç.K: Bizim evimiz

2.Ç.K: Sizin eviniz

3.Ç.K: Onların evleri

Örneklerde görüldüğü gibi, adıl tamlamasında, 1.tekil ve çoğul kişilerinde tamlayan eki, {-im} ve 2. Kişi için {-in} kullanılır ve 3.tekil ve çoğul kişiler için de {-un} ve {-lar-ın} ayrıca,

1.tekil ve çoğul kişiler için tamlanan eki aynıdır sadece 1.çoğulda tamlanan ekinden sonra çoğul eki olan {-Iz} kullanılır. 2.tekil ve çoğul kişiler için de kullanılan tamlanan eki aynıdır ve sadece 2.çoğulda tamlanan ekinden sonra çoğul eki {-Iz} kullanılır. 3.tekil ve çoğul kişi için tamlanan {-(s)I} kullanılır.

5. Sıfat Tamlaması: Bu tür tamlamalar, bir sıfatın kendisinden sonra gelen adı niteleyerek veya belirterek kurdukları tamlamadır:

Güzel ev, çalışkan öğrenci

Tamlayan Tamlanan Tamlayan Tamlanan

6. Zincirleme Sıfat Tamlaması: Bir sıfat tamlaması ile bir adın, bazı ekler alarak (Ör: {-li} veya {-siz} eki) en az üç sözcükten kurduğu sıfat tamlamasına zincirleme sıfat tamlaması denir:

[[Kırmızı başlıklı] kız], [[uzun etekli] kadın]

Kırmızı başlıklı kız, uzun etekli kadın

Tamlayan Tamlanan Tamlayan Tamlanan

Kırmızı başlıklı, uzun etekli

Tamlayan Tamlanan Tamlayan Tamlanan

7. İkilemeli Tamlama: Bu tür tamlamalar, aynı sözcüğün tekrar edilmesiyle anlatım gücünü artırmak ve anlam pekiştirmek amacıyla kurulur. İkilemeli tamlama, belirtili, belirtisiz ve takısız tamlamalar biçiminde kurulabilen bir tamlama türüdür. Belirtili tamlama kuran ikilemelerde, her iki sözcük de görev alırlar:

Kahramanların kahramanı Fatih→ belirtili ikilemeli tamlama

Tamlayan Tamlanan

Aslanlar aslanı Ali→ belirtisiz ikilemeli tamlama

Tamlayan Tamlanan

Kucak kucak çiçek→ takısız ikilemeli tamlama

Tamlayan Tamlanan

8. İyelikli Tamlama: Tamlayanı iyelik ekinin her türünü alan, tamlananı iyelik eki alan veya almayan tamlamalara iyelikli tamlama denir:

Canım kızım, güvendiğim işçi

Tamlayan Tamlanan Tamlayan Tamlanan

İyelikli tamlamalarda, tamlayan olan sözcüklerin bazen kalıplaşmış tamlananlar olduğu da görülür:

Ertesi gün, kimi insan, çoğu zaman

Tamlayan Tamlanan Tamlayan Tamlanan Tamlayan Tamlanan

9. Çıkmalı Tamlama: Bu tür tamlamalarda, tamlayan çıkma durumunu alan, bazen 3.Kişi iyelik eki alıp, bazen de takısız olan tamlama türüdür. Tamlananı 3.Kişi iyelik eki alan çıkmalı tamlama:

Gelenlerden ikisi Tamlayan Tamlanan

Tamlananı eksiz olan çıkmalı tamlama:

Gönülden dilek

Tamlayan Tamlanan

10. Kalmalı Tamlama: Bu tür tamlamalarda, tamlayan kalma durumunda olur ve tamlanan ekli veya eksiz olur:

Kundakta bebek

Tamlayan Tamlanan

11. Yönelmeli Tamlama: Bu tür tamlamalarda, bazı adların sıfat görevinde olan sözcüklerin anlamlarını tamaladıklarını gösterir:

Uykuya doymamış gözler

Tamlayan Tamlanan

12. İlgeçli Tamlama: Bu tür tamlama, bir ad ile bir ilgecin kurduğu bağlantıdan oluşur:

Ev gibi, ev için

Tamlayan Tamlanan Tamlayan Tamlanan

Bu tür tamlamalardan bazıları sıfat tamlaması gibi kullanılır:

Dağ gibi adam

Tamlayan Tamlanan

13. Bağlaçlı Tamlama: Bu tür tamlamalarda, tamlayanı veya tamlanana birden çok olduğu için bağlaçlar ile kurulur:

Evin ve eşyanın bakımı

Tamlayan Tamlanan

14. Zincirleme Ad Tamlaması: Bir ad tamlamasının başka bir ad ile kurduğu tamlama türüdür. Bu tür tamlamalar çok defa belirtili tamlamalardan kurulur:

[[Binanın çatısı]nın] kiremitleri]

Tamlayan Tamlanan

Binanın çatısı

Tamlayan Tamlanan

Belirtisiz tamlamalar da çok defa zincirleme tamlamalarda tamlayan olarak kullanılır:

[[Türk tiyatrosu] tarihi]

Türk tiyatrosu tarihi

Tamlayan Tamlanan

Türk tiyatrosu

Tamlayan Tamlanan

Takısız tamlamalarda da zincirleme tamlama üç sözcükle kurulur, bazen sayı adlarının artması ile zincirleme takısız tamlamanın sözcükleri de artar:

[[Beş metre] kumaş]

Beş metre kumaş

Tamlayan Tamlanan

Beş metre

Tamlayan Tamlanan

Tamlayanlarla tamlananlardan kurulmuş zincirleme ad tamlamaları şöyledir:

[[Bankanın açılış [töreni]nin ertelenmesi]]

Bankanın açılış töreninin ertelenmesi

Tamlayan Tamlanan

Bankanın açılış töreni

Tamlayan Tamlanan

Töreninin ertelenmesi

Tamlayan Tamlanan

15. Karma Tamlama: Ad tamlaması ile sıfat tamlamasının birlikte kullanıldığı tamlama türüdür:

Güzel evin güzel kızı

Tamlayan Tamlanan

Bu tür tamlamalarda, bazen tamlayanları sıfat tamlaması biçiminde olur:

Yeşil köşkün lambası

Tamlayan Tamlanan

Bazen de tamlananları sıfat tamlamasında kurulan karma tamlamalar kurulur:

Ailenin küçük oğlu

Tamlayan Tamlanan

16. Girişik Tamlama: Bu tür tamlamalarda eylemsi veya tümleç bulunur:

Size Ali'nin borcu var mı? gibi.

Tamlayan Tamlanan

1.7. Dilbilimde Ad Tamlaması

Bu bölümde, çağdaş dilbilimde ad tamlaması hakkında dilcilerin görüşlerini ele alacağız. Undehil, Kornfilt, Lewis, Kahraman, Göksel ve Kerslake'in, iyelik eki hakkında görüşlerini ele alacağız.

Underhill (1976, s. 90-91) ad tamlaması hakkında tamlayan durumu ve iyelik eki başlığı altında bir anlatımda bulunmaktadır. Bu başlık altında önce bir örnek vererek iki ad arasında bir iyelik bağlantısından sözeder. Bir İngilizce örnek verir:

John -'s hand

Tamlayan ilgi eki Tamlanan

Bu örnekte, iki ad arasında iyelik eki ile yapılan bağlantıdan sözeder. Bu iki ad, {'-s} eki ile birbirine bağlanmaktadır ve bu ek "iyelik" anlamı taşımaktadır. Yazar bu şekilde, İngilizcede iki adın yan yana gelmesi ve ad tamlaması kurmalarını göstermektedir. Aynı durumu Türkçede şu şekilde örnek vererek gösterir:

Mehmed - in el - i

Tamlayan İlgi eki Tamlanan İyelik eki

Bu örnekte, tamlayan durumunda olan ad ilgi eki {-in} ve tamlanan durumunda olan ad iyelik eki {-i} almaktadır. Yazar bu şekilde örnekler vererek, Türkçenin ad tamlaması kuruluşunun İngilizceden farklı olduğunu göstermektedir.

Underhill'e göre (1976, s. 91) tamlayan eki, eklendiği adın başka bir ada ait olduğunu gösterir ve bu aitlik bağlantısı her dilde farklı gösterilmektedir. Türkçede bu bağlantı tamlayan adın {-In} ekini ve tamlanan adın {-I} ekini alarak yapılmaktadır. İkinci adın iyelik eki alması bu iki ad arasında bağlantının iyelik anlamı bağlantıyı gösterir. İyelik eki ile bağlantı, iyelik eki taşıyan adın başka bir ada yani tamlamaya ait olduğunu belirtmektedir. Tamlayan ekli ve iyelik ekli ad tamlamasında her iki adın da ek alması gerekmektedir. Ama eğer tamlayan kişi adlı olursa, tamlayanın getirilmesine gerek

yoktur. Türkçede, bir ilgi eki taşıyan adın sonrasından iyelik eki taşıyan adın getirilmesi ve iyelik eki taşıyan adın öncesinden ilgi eki taşıyan adın getirilmesi anlamına gelmektedir.

Underhill, tamlayan durumu ekini, ilgi ekini {-n}In} olarak gösterir ve bunun yanı sıra bazı adılların da farklı bir şekilde ilgi durumu halinde olduklarını ve bu eki almadıklarını söyler ve bu tür adılları kuralsız biçimde tamlayan görevi yaptıklarını anlatır ve şu şekilde gösterir:

1. Tekil: benim	1. çoğul: bizim
2. Tekil: senin	2. çoğul: sizin
3. Tekil: onun	3. çoğul: onların

Underhill (1976, s. 91), ilgi durumu ekinin yaygın kullanımını ad tamlamasında, tamlayan adına eklenerek kullanıldığını söyler ayrıca, bazen ilgi durumunda olan adın bir tümcenin yüklem olarak kullanımından da bahseder:

Örnek: Beyaz ev Mehmed- in(dir).
İlgi eki

Yazar, ikinci tür ad tamlamasından da sözeder. İkinci tür ad tamlamasında, birinci adın ilgi olmadığını ve sadece ikinci adın iyelik eki aldığını söyler ve bu tür ad tamlamasının birleşik sözcükler gibi olduğunu anlatır.

Örneğin: çocuk kitab - ı
Tamlayan Tamlanan iyelik ek

Bu örnekte, ikinci ad tamlanan ek alıyor ve anlam bakımından daha geniş bir anlam vardır. Her türlü çocuk kitabı söz konusudur ama birinci tür ad tamlamasında böyle değildir ve anlam sınırlılığı söz konusudur.

Örneğin: çocuğ- un kitab- ı
Tamlayan İlgi eki Tamlanan İyelik eki

Örnekte görüldüğü gibi, tamlayan ilgi eki almıştır ve belirgin bir çocuğun kitabı söz konusudur. Bu şekilde, iki tür ad tamlaması anlatılmaktadır.

Ayrıca, yazar birinci tür ad tamlamasında, iki ad arasına sözcük girilmesinden sözeder (Underhill, 1976, s. 95):

Örnek: Küçük bir çocuğ- un yeni kitab- ı
Tamlayan İlgi eki Tamlanan İyelik eki

Yazar, ikinci tür ad tamlamasının Türkçede çok kullanışlı olduğunu anlatır. Örneğin, elma ağacı, bakkal dükkanı, at eti, ev kadını gibi. Bu tür ad tamlamaların özel adlar ve ünvanlar için kullanıldığı da söylenir. Örneğin, İstanbul Üniversitesi, Ankara Sokağı gibi. Kısaca, yazar ad tamlaması hakkında şu özelliklerden bahseder (Underhill, 1976, s. 96):

- Bir adın başka bir adla birleşik ad olarak kullanılması isteniyorsa:

1. İkinci adın iyelik eki alması gerekir.
2. Vurgu birinci ada geçer.
3. Sıfatlar birinci addan önce gelir.

-Eğer birinci türlü ad tamlaması oluşturmak isteniyorsa:

1. Her iki ada da ek eklemek gerekmektedir. Birinci ad ilgi eki ve ikinci ad iyelik ek almaktadır.
2. İki ad da bağımsızlar ve her iki ad da kendi vurgusuna sahiptir.

Underhill, takısız ad tamlamasından da sözeder, özellikle yer adları söylenildiğinde her iki adın da eksiz bir durumda olduklarını vurgular. Örneğin: Ankara sokak, Çengelköy gibi.

Kornfilt (1997, s. 185) iyelik bölümünde de söylediğimiz gibi, aitlik ve iyelik anlamı taşıyan sözcükleri iki tür tümcede incelemektedir: 1. Tamlamalarda, 2. Tümceciklerde. Bu bölümde ad tamlamaları söz konusu olduğu için, tamlamaları ele alacağız. Yazar, ad tamlamasında, birinci ad olan tamlayanın ilgi eki aldığını {-n}In ve ikinci ad olan tamlananın da iyelik eki {-s}I aldığını ve ad tamlamasında ikinci adın daha çok önemi olduğunu anlatmaktadır.

Örneğin: Hasan- in kitab- ı
Tamlayan İlgi eki Tamlanan İyelik eki

Bu örneğe baktığımız zaman, tamlayan durumunda olan adın bir nesneye sahip olduğunu ve tamlanan durumunda olan adın ait olunduğu anlamını tümlediğini görüyoruz. “Hasanın” dediğimizde, bir nesnenin, Hasan’a ait olduğunu ve ikinci ad da o nesnenin ne olduğunu ve kime ait olduğunu anlıyoruz. Bu şekilde yazar daha çok birinci tür ad tamlamasını ele almaktadır.

Göksel ve Kerslake (2006, s. 162) belirtili ad tamlamasını şu şekilde tanımlamaktadır: “Belirtili ad tamlaması iki adın oluşumundan yapılır ve bu iki ad şu şekilde birbirine bağlanır: (ad+ilgi eki) + (ad+ iyelik ek).” Tanımda görüldüğü gibi birinci ad olan tamlayan, ilgi eki alır ve tümleyendir ve ikinci ad olan tamlanan da bu oluşumun başı sayılır ve ait olunanı gösterir:

Örnek: Ali- nin oğl- u
Tamlayan İlgi eki Tamlanan İyelik eki

Göksel ve Kerslake (2006, s. 162) zincirleme ad tamlamasından da bahseder. Onlara göre, belirtili ad tamlaması kendisi da büyük bir tamlamada tamlayan görevinde olabilir ve bu şekilde zincirleme ad tamlaması yapılır.

Örnek: [Ayten- in anne- sin- in ism- in]i biliyor musun?
Tamlayan İlgi eki Tamlanan İyelik eki İlgi eki Tamlanan İyelik eki

Ayrıca yazar, ölçsüz biçimlerde bazen ad tamlamalarda ikinci adın iyelik eki düşürmesinden söz eder. Özellikle bu, birinci ve ikinci kişi adlarında ortaya çıkar:

Burası bizim ev.(bizim evimiz)
Senin çocuklar.(senin çocukların)

1.8. Farsçada Sözcük Türleri

Natel Hanleri (2002) Farsçada sözcük türleri için belli bir sınıflandırma yapmamaktadır ve sözcük türlerini başlıklar altına alarak incelemektedir. Bu başlıklar altında, “ad, adıl, edat, bağlaç, sıfat ve eylem”i incelemektedir. Enveri ve Ahmedi Givi (2007, ss. 3-6), sözcük türleri için belli bir sınıflandırma yapmamışlardır ve bu sözcük türlerini bölümler şeklinde ele almışlardır. Bu bölümler içinde, “ad, sıfat, adıl, belirteç, bağlaç, edat ve eylem” ele alınmaktadır. Golamalizade (2012) sözcük türleri için sınıflandırma yapmaktadır ve Farsçada sözcük türlerini 6 türe ayırmaktadır: “ad, adıl, eylem, sıfat, belirteç, edat”. Vehidiyan ve Omrani (2014, ss. 5-6) sözcük türleri için sınıflandırma yapmamaktadır ve Farsçadaki sözcük türlerini gruplar şeklinde incelemektedir. Eylem grubu, ad grubu, adıl grubu ve belirteç grubu şeklinde ele almaktadır. Görüldüğü gibi, Farsça dil bilgisi uzmanları sözcük türleri için belli bir sınıflandırma yapmamaktadır ve bu sözcük türlerini başlıklar altına alarak ele almaktadırlar. Bu uzmanlar, sınıflandırma yapmamışlar ama ad, adıl, sıfat, belirteç, edat, bağlaç ve eylem sözcüklerini ele alarak bölümler şeklinde ayrıntılı bir şekilde incelemektedirler. Sözcük türleri sınıflandırması bölümünü kısa bir şekilde anlattıktan sonra, Farsçada “iyelik eki” hakkında ayrıntılı bilgi verilecektir. Farsça dil bilgisi kitaplarında “iyelik eki” hakkında yazarların görüşleri ele

alınacaktır ve bu uzmanların bu ek hakkında görüşlerindeki farklılıklar ve benzerlikler anlatılacaktır. Farsça dil bilgisi kitaplarında iyelik ekin nerede ve hangi sözcük türü başlığı altında incelenmesi ele alınacaktır ve bu ekin Farsçada nasıl adlandırıldığından söz edilecektir.

1.9. Farsça Dil Bileşim Kitaplarında İyelik Eki

Nateli Hanleri (2002, s. 60) birinci tür kişi adlarını şu şekilde göstermektedir:

Kişi	شخص (şexs)	Tekil	مفرد (mofred)	Çoğul	جمع (cem)
1.Tekil	ben	من (men)		1.Çoğul	biz ما (ma)
2.Tekil	sen	تو (to)		2.Çoğul	siz شما (şoma)
3.Tekil	o	او (ü)		3.Çoğul	onlar ایشان (işan)

Örneğin (Nateli Hanleri, 2002: 198,199):

Ketab -e men
Kitap - İYE- 1.TKL
“Benim kitabım”

Örnekte görüldüğü gibi kişi adlı olan “men”den önce iyelik eki görevinde olan {-e}harekesi gelmektedir ve bu şekilde iyelik eki kişi adlarına eklenir ve aitlik anlamı taşır. Enveri ve Ahmedî Givî (2007, s. 186-187) de iyelik ekini adlar bölümünde incelemektedir. Aslında, Türkçedeki iyelik eklerin Farsçada tam bir ek olarak karşılığı bulunmamaktadır. Farsçadaki bitişik kişi adları Türkçedeki iyelik eklerin anlam bakımından karşılığını vermektedir. Farsçada kişi adlarını iki tür olarak incelemektedir: 1.Ayrı kişi adları, 2.Bitişik kişi adları. Bu iki kişi adları aynı zamanda iyelik eki olarak da kullanıldığını vurgularlar. Bitişik kişi adları bir ada eklenerek ve ayrı olan kişi adları tamlanan görevini yaparak bu durumu ortaya koymaktadırlar.

Tablo 4. Enveri ve Ahmedî Givî (2007, s. 187), bu iki tür kişi adlarını aşağıda olduğu şekilde örnekler vererek göstermektedirler:

Ayrı Kişi Adları	Örnek	Bitişik Kişi Adları	Örnek
1.T.Kişi: من (men) “Ben”	کتاب (ketab-e men) “benim kitabım”	مَن (-em)	کتاب (ketab-em) “kitabım”
2.T.Kişi: تو (to) “Sen”	کتاب (ketab-e to) “Senin kitabın”	ت (-et)	کتاب (ketab-et) “kitabın”
3.T.Kişi: او (u) “O”	کتاب (ketab-e u) “Onun kitabı”	ش (-eş)	کتاب (ketab-eş) “kitabı”
1.Ç.Kişi: ما (ma) “Biz”	کتاب (ketab-e ma) “Bizim kitabımız”	مان (-eman)	کتاب (ketab-eman) “kitabımız”
2.Ç.Kişi: شما (şoma) “Siz”	کتاب (ketab-e شما) “Sizin kitabınız”	تان (-etan)	کتاب (ketab-etan) “kitabınız”
3.Ç.Kişi: ایشان (işan) “Onlar”	کتاب (ketab-e ایشان) “Onların kitapları”	شان (-eşan)	کتاب (ketab-eşan) “kitapları”

Farsçada iyelik eklerin kullanım özelliklerini şu şekilde göstermektedirler (Enveri ve Ahmedî Givî, 2007, s. 188):

1. Ünlüyle biten adlar iyelik eki aldıkları zaman ad ile ekin arasına y ünsüz girer:
دفترهايم (defter-ha-y-em) “defterlerim”

2. Farsçada konuşma dilinde bazen ünlüyle biten adlar için iyelik eki eklendiği zaman y ünsüzü getirilmez:

بابايم (baba-y-em) “babam” → بابام (baba-m) “babam”

3. Eğer (م, ت, ش) {-m, -t, -ş} olan bitişik adları sonu “هه” ile biten bir ada eklenirlerse adın ve adılın arasına bir elif gelir:

جامه ام (came-e-m) “elbisem”

Bu uzmanların anlattıkları bilgilerden yola çıkarak Türkçedeki iyelik eklerin tam olarak karşılığını Farsçada bitişik kişi adları olarak değerlendirmek mümkündür. Bu şekilde Türkçede ve Farsçada iyelik ekleri karşılaştırılarak gösterilebilir (Karini, 2014, s. 836):

Tablo 5. Farsça – Türkçe İyelik Eklerinin Karşılaştırması

	Farsça		Türkçe	
	Ad+İyelik Eki	İyelik Eki	Ad +İyelik Eki	İyelik Eki
T.1.Kişi	کتابم ketab em	-em	kitabı m	-(l)m
T.2.Kişi	کتابت ketab et	-et	kitabı n	-(l)n
T.3.Kişi	کتابش ketab eş	-eş	kitabı	-(s)l
Ç.1.Kişi	کتابمآن ketab eman	-eman	kitabı mız	-(l)m(l)z
Ç.2.Kişi	کتابتان ketab etan	-etan	kitabı nız	-(l)n(l)z
Ç.3.Kişi	کتابشان ketab eşan	-eşan	kitabı ları	-lArI

Tabloda görüldüğü gibi, Türkçede iyelik eklerin Farsçadaki karşılığı bitişik kişi adlarıdır. Farsçada bitişik kişi adları adıl olarak kullanımları yanı sıra iyelik eki olarak da kullanılmaktadır. Bu bitişik kişi adları ada aitlik anlamı taşımaktadır. Bu bitişik kişi adlarının ada eklenerek aitlik anlamı verdikleri için iyelik eki kullanımları vurgulanmaktadır.

1.10. Farsça Dil Bilgisi Kitaplarında Ad Tamlaması

Meşkur (1989, s. 226-232) Farsçada tamlamaları (izafetleri) 7 türe alarak değerlendirmektedir:

1. İzafe – ye Milki (izafet-i mülkiye): Bu tamlamalarda, bir aitlik, sahiplik anlamı ifade edilir ve muzaf'ın muzafunileyh'e (tamlananın tamlayana) aitliğini belli eder:

Örnek: کتاب مريم (Ketab – e – Meryem)

Muzaf KESRE Muzafunileyh

Tamlanan Tamlayan

“Meryem’in kitabı”

2. İzafe – ye Tahsisi (özellik anlamı veren tamlama): Bir nesneyi başka bir nesneye tahsis eden izafet türüdür, tamlamada muzafın muzafunileyh'e bağlılığını gösterir:

Örnek: در باغ (Der – e – bağ)

Muzaf KESRE Muzafunileyh

Tamlanan Tamlayan

“Bahçenin kapısı”

3. İzafe – ye Beyâni: Bu tür tamlamada, muzafunileyh (tamlayan) muzaf'ın (tamlananın) türünü belirtir ve bu izafetin kendisini iki tür olarak değerlendirir:

3.1. İzafe – ye Beyani – ye Censi (tür belirten tamlama):

Örnek: انگستر طلا (Engoster – e – tela)

Muzaf KESRE Muzafunileyh

Tamlanan Tamlayan

“Altın yüzük”

3.2. İzafe – ye – Beyani – ye Tevzihi (açıklamalı tamlama):

Örnek: روز عید (Ruz – e – E'yd)

Muzaf KESRE Muzafunileyh

Tamlanan Tamlayan

“Bayram günü”

4. İzafe – ye – Teşbihi (Benzetme anlamı taşıyan tamlama türü): Bu tür tamlamalarda, tamlanan ve tamlayan arasında benzetme anlamı vardır:

Örnek: قد سرو (Ged – e – Serv)

Muzaf KESRE Muzafunileyh

Tamlanan Tamlayan

“Serv boylu”

5. İzafe – ye – Mecazi (mecaz anlamı taşıyan tamlama): Bu tür tamlamalarda muzaf (tamlanan) kendi gerçek anlamını vermemektedir:

Örnek: دست روزگار (Dest – e – Ruzegar)

Muzaf KESRE Muzafunileyh

Tamlanan Tamlayan

“Feleğin eli”

6. İzafe – ye – Tevsifi (sıfat tamlaması):

Örnek: دختر زیبا (Dokhter – e – ziba)

Muzaf KESRE Muzafunileyh

Tamlanan Tamlayan

“Güzel kız”

7. İzafe – ye – Nisbet – e – Pederi (Babalık anlamı veren tamlama):

Örnek: اردشیر بابک (Erdesir – e – Babek)

Muzaf KESRE Muzafunileyh

Tamlanan Tamlayan

“ Babek’in oğlu Erdesir”

Farsçada iki sözcük izafet kesresi almadan bağlandıkları zaman bir birleşik sözcük yaparlar ve bu birleşik sözcük ism-i murekkeb yani birleşik isim olur.

Şefayi (1984, s. 138-155) tamlamalar konusu için terkipler başlıklı bir konu olarak değinmektedir ve bu terkipleri izafet terkipleri olarak ele almaktadır. Bu izafet terkiplerini 12 gruba almaktadır:

1. Ad + Sıfat: مرد خوب (Merd – e – khub)

Adam – KESRE – iyi

Tamlanan Tamlayan

“İyi adam”

2. Ad + Sıfat – i nisbi : کتاب درسی (Ketab – e – dersi)

Kitap – KESRE – ders

Tamlanan Tamlayan

“Ders kitabı”

3. Ad + Sıfat – i tefzili: دوست وفادارتر (Düst – e – vefâdarter)

Arkadaş- KESRE- vefalı

Tamlanan Tamlayan

“Vefalı arkadaş”

4. Sıfat – i âli + ad: بهترین دانشجویان (Behterin – e – dâneşcûyan)
En iyi – KESRE – öğrenciler
Tamlanan Tamlayan
“Öğrencilerin en iyisi”
5. Ad + sıfat – i fâil- i: آتش سوزنده (Ateş – e – süzende)
Ateş – KESRE – yakan
Tamlanan Tamlayan
“Yakan ateş”
6. Ad + sıfat –i mefûli: رفتار پسندیده (Reftâr – e – pesendide)
Davranış – KESRE – beğenilen
Tamlanan Tamlayan
“Beğenilen davranış”
7. Ad + ad: Yazar, bu tamlamanın üç türden yapıldığını söyler:
7.1. İzafe – yi Tahsisi: کلید اتاق (kelid – e – otağ)
Anahtar – KESRE – oda
Tamlanan Tamlayan
“Odanın anahtarı”
- 7.2. İzafe – yi milki: منزل پدرم (Menzel – e – pederem)
Ev – KESRE – babam
Tamlanan Tamlayan
“Babamın evi”
- 7.3. İzafe – yi teşbihi: چشم نرگس (Çeşm – e – Nerges)
Göz – KESRE – ceylan
Tamlanan Tamlayan
“Nergiz gözlü”
8. Ad + masdar (ya da masdar + ad): وقت خوابیدن (Vakt – e – khabiden)
Zaman – KESRE – uyumak
Tamlanan Tamlayan
“Uyuymak zamanı”
9. Ad + sayı: نفر دوم (Nefer – e – dovvom)
Kişi – KESRE – ikinci
Tamlanan Tamlayan
“İkinci kişi”
10. Ad + adıl (kişi adıları, işaret adıları belirsiz adılar):
مادر شما (Mâder – e – şoma)
Anne – KESRE – Siz
Tamlanan Tamlayan
“Sizin anneniz”
11. Ad + soru sözcüğü: کتاب چه کسی (Ketaab – e – çekesi).
Kitap – KESRE – kimin
Tamlanan Tamlayan
“Kimin kitabı”
- Not: Yazar, "چون، چطور، چگونه" (çünkü, nasıl) soru sözcüklerinden tamlama yapılmadığını vurgular.
12. Sıfat + sıfat: سفید سفید (Sefid –e – sefid)
Beyaz – KESRE – beyaz
Tamlanan Tamlayan
“Bembeyaz”

Örneklerde görüldüğü gibi, Farsçada tamlamaların hepsi izafet kesresi ile yapılmaktadır. Farsçadaki tamlamaların türleri sadece tamlanan ve tamlayanın arasındaki anlam bağının farklılığından ortaya çıkmaktadır ve tamlamaların yapılışı aynıdır.

2. YÖNTEM

Bu araştırmanın yöntemi, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelenmesi yöntemidir. Yıldırım ve Şimşek'e (2008, s. 187) göre doküman incelenmesi, "araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizi"ni kapsar. Doküman incelenmesi, birçok tarihçiler, dilbilimcilerin tarafından kullanılan yöntem olup Forster'e göre (1995) doküman incelenmesi beş aşamada gerçekleşebilir (Aktaran Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 193):

1. Dokümanlara ulaşma
2. Özgünlüğünü (Orijinalliğini) kontrol etme
3. Dokümanları anlama
4. Veriyi analiz etme
5. Veriyi kullanma

Bu çalışma için sözü geçen aşamalar şu şekilde izlenmektedir: İlk olarak iki dildeki tamlamaların incelenmesi için Türkçe dil bilgisi ve Farsça dil bilgisi kitaplarına ulaşılmıştır. Adı geçen kitapların özgünlüğü onaylandıktan sonra Türkçede ve Farsçada tamlamaların sınıflandırılması ayrı ayrı bölümlerde ele alınmıştır. Daha sonra her iki dilde tamlama türleri karşılaştırılmıştır. Karşılaştırılmanın sonucunda iki dildeki tamlamaların yapısal farklılıkları ortaya çıkarılmıştır.

2.1. Veri Toplama Araçları

Çalışmanın verileri Türkçe ve Farsça dil bilgisi kitaplarından nitel araştırma yönteminde belge tarama yoluyla elde edilmiştir. Her iki dildeki dil bilgisi kitaplarında ve tezlerde öğretim durumu hazırlamaya temel olacak tamlama yapıları taranmıştır. Her iki dildeki dil bilgisi kitaplarının ve tezlerin taranmasıyla elde edilen tamlama yapıları, arasındaki farklar gösterilmiştir.

3. BULGULAR

3.1. Türkçede ve Farsçadaki Tamlamaların Karşılaştırılması

Yapılan tarama sonucunda Türkçede tamlamalarla ilgili olarak üç ayrı sınıflama yapıldığı ortaya çıkmıştır. Farsçada ise tamlamayla ilgili sınıflamanın tamlamayı oluşturan sözcükler arasındaki anlam bağı bakımından yapılmıştır. Buna göre yapılaş bakımından Farsçada tamlamayla ilgili bir sınıflama bulunmaktadır. Her iki dilde de tamlamalar en az iki addan oluşmaktadır ve ikinci ad birinci adın anlamını tamamlamaktadır ve sadece tamlamaların yapılaş ve ek alma durumları bakımından farkındalık vardır. Farsçada ad tamlaması "izafet" olarak adlandırılır ve birinci sözcüğe "muzaf" (tamlanan) ve ikinci sözcüğe "muzafunileyh"(tamlayan) denilir. Türkçede tamlamaların çeşitlerine göre tamlayan ve tamlananın ek alma durumları değişmektedir ancak Farsçada tamlayan ve tamlanan ek almamaktadır. Aşağıda Türkçedeki tamlamaların Farsçada karşılığı tabloda şu şekilde gösterilmektedir:

Tablo 6. Türkçedeki Tamlamaların Farsçada Karşılığı

Türkçedeki Tamlamalar	Türkçe	Farsça
1.Belirtili Ad Tamlaması	Ali'nin kitabı	Ketab – e – Ali
2.Belirtisiz Ad Tamlaması	Ders kitabı	Ketab – e – ders
3.Zincirleme Ad Tamlaması	Çocuğun odasının lambası	Çerağ – e – otağ – e – beççeh

Farsçadaki tamlamaları Enveri ve Ahmedi'nin (2007, s. 127-128) sınıflandırılmasını esas alınarak tamlamaların Türkçe karşılığını vererek şu şekilde gösterilmektedir:

Tablo 7. Farsçadaki Tamlamaların Türkçede Karşılığı

Farsçadaki Tamlamalar	Farsça	Türkçe
1. اضافه ملکی. (İzafe – ye milki)	کتاب تورج (Ketab – e – Turec)	Turec'in kitabı
2. اضافه تخصصی. (İzafe – ye tahsisi)	میز مطالعه (Miz – e – mutale'e)	Çalışma masası
3. اضافه توضیحی. (İzafe – ye tevzihi)	روز جمعه (Ruz – e – cum'e)	Cuma günü
4. اضافه بیانی. (İzafe – ye beyani)	لباس پشم (Lebas – e – peşm)	Yün elbise
5. اضافه تشبیهی. (İzafe – ye teşbihi)	قد سرو (Ged – e – serv)	Serv boylu
6. اضافه استعاری. (İzafe – ye istiari)	سنگ جدایی (Seng – e – cudayi)	Ayrılık taşı
7. اضافه اقترانی. (İzafe – ye İgtirani)	دست ادب (Dest – e – edeb)	Edeb kolu
8. اضافه بنوت. (İzafe – ye bonuvvet)	رستم زال (Rostem – e – Zal)	Zal'ın oğlu Rüstem

Tablo 6'da görüldüğü gibi, Farsçadaki tamlamalar sadece iki adın arasında kurulan anlam bağı farklılığından 8 türe ayrılmaktadır ve yapılaş bakımından Farsçada sadece bir tür tamlama bulunmaktadır. Farsçada tamlamalar sadece izafet kesresi ile birbirine bağlanmaktadır ve Türkçedeki gibi tamlamalarda ek almak değişikliği bulunmamaktadır. Bu nedenle, Farsçadaki tamlamaların Türkçede karşılığı ek almak bakımından bulunmamaktadır, Türkçedeki belirtili ad tamlaması, belirtisiz ad tamlaması ve zincirleme ad tamlaması Farsçada sadece izafet kesresi ile kurulan tamlamalar görünmektedir.

4. SONUÇ

Türkçede ad tamlaması Farsçada izâfet olarak adlandırılmaktadır. İki dildeki tamlamaların incelenmesi sonucunda, Farsça ve Türkçe ad tamlamalarının sadece işlevsel ve anlamsal benzerlikleri elde edilmiştir. Sözü geçen iki dilde, tamlamaların karşılaştırılması sonucunda yapısal benzerlik bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Her iki dilde tamlamalar farklı kurallarla oluşturulduğu ve dilbilgisel açıdan çok farklı oldukları; sözdizimi açısından ters bir yapıya sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Bu yapısal farklılık, Türkçe ve Farsçanın farklı dil ailelerinde yer aldıklarından olduğu gibi yapısal açıdan farklı olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu çalışmada şu sonuçlar elde edilmiştir:

1. Her iki dildeki tamlamalar sözdizimsel açıdan biçimsel farklılık göstermektedir. Farsçada muzaf (Türkçede tamlanan) başta ve muzafunileyh (tamlayan) sonda yer almaktadır. Türkçede ise tamlayan ögesi başta ve tamlanan sonda yer almaktadır.
 2. Farsçada adların birbirine bağlanması anlamsal açıdan ele alınmaktadır. Farsçada tamlamalar anlama göre yapısal değişikliğe uğramaktadır.
 3. Her iki dilde ad tamlamasındaki tamlayan ve tamlanan, ad, zamir veya sıfat olabilir. Başka bir deyişle, isim isimle, sıfatla ve isim zamirle de tamlama kurabilmektedir.
 4. Türkçede tamlama türleri ek alıp almama açısından üç tür olarak değerlendirilmektedir. Türkçe tamlamalarda iki ad ek aldıkları zaman belirtili ad tamlaması, birinci ad ek almayıp ve sadece ikinci ad ek aldığı zaman belirtisiz ad tamlaması ve hem tamlayanı hem tamlananı kendisi bir ad tamlamasından oluştuğu zaman zincirleme ad tamlaması kurulmaktadır. Farsçada ise tamlanan ve tamlayan anlam ilgisi bakımından bir araya gelmektedirler. Farsçada tamlanan ve tamlayan sadece izafet kesresi ile birbirine bağlanmaktadır ve tamlama türleri sadece iki adım arasındaki anlam bakımından değerlendirilmektedir.
- Türkçede ve Farsçada tamlamaların arasındaki bu farklılıklardan hareket ederek, anadili Farsça olan öğrenciler Türkçe tamlamaları öğrenirken yeni bir yapıyla karşılaşacakları düşünülmektedir. Öte yandan bu yapı anlamsal ve işlevsel bakımdan her iki dilde bulunmaktadır. Farsçada ek almayan bir yapının Türkçede ek ile yapıldığı ve üç türde sınıflandırılması Türkçe öğrenen Fars öğrenciler için birtakım zorluklara yol açacağı düşünülmektedir. Örneğin: Farsçada کتاب به (Ketaf – e – beççeh) “Türkçede: çocuğ**un** kitabı” biçiminde kurulmaktadır. Bu örnekte belirtili ad tamlaması kurulduğu ve her iki adın ek aldığı görülmektedir. Bu tür tamlamanın karşılığı Farsçada iki adın izafet kesresi ile oluşturulması görülmektedir. Türkçede belirtisiz ad tamlamasına benzer yapının Farsçada da olduğu görülmektedir. Örneğin: “Matematik dersi” örneğinin Farsça karşılığı (Ders – e – riyazi) درس ریاضی olarak yapılmaktadır. Her iki tür tamlamada da Farsça tamlamanın sadece iki adın izafet kesresi ile yapıldığı görülmektedir.

Buna benzer çalışmalar dil bilgisinin diğer konuları için yapılarak başka bir çalışmayla oluşturulan dil bilgisi öğretimine yönelik hazırlanan eğitim durumları bir araya getirilerek Türkçe öğrenen Fars öğrencilere yönelik dil bilgisi öğretimi materyali hazırlanabilir.

Bu çalışmada dil bilgisi konu alanlarından Türkçe öğrenen Fars öğrencilere yönelik tamlamalara yer verilmiştir. Buna benzer çalışmalar dil bilgisinin diğer konu alanları için de yapılabilir. Diğer konu alanlarında olduğu gibi Türkçe öğrenen diğer yabancı öğrenciler için de benzer çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Arak, H. (2006). İkinci yabancı dil olarak Almancanın öğrenilmesinde İngilizcenin ve karşılaştırmalı dil bilgisinin rolü. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(21), 205.
- Atabay, N., Kutluk, İ. ve Özel, S. (1983). *Sözcük türleri*. Ankara: Türk Dili Kurumu Yayınları.
- Banguoğlu, T. (2011). *Türkçenin grameri*. Ankara: Türk Dili Kurumu Yayınları.
- Demircan, Ö. (2005). *Yabancı dil öğretim yöntemleri*. İstanbul: Der Yayınları.
- Enveri, H. ve Ahmedî Givî, H. (2007). *Destûr-i zeban-i Fârsî 2*. Tahran: Fatemi Yayınları.
- Ergin, M. (2013). *Türk dilbilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Gencan, T. N. (2001). *Dilbilgisi*. Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Golamalızade, H. (2012). *Saht-i zeban-i Fârsî*. Tahran: İhya-yi Kitap Yayınları.
- Göksel, A. ve Kerslake, C. (2006). *Turkish: A Comprehensive grammar*. London and New York: Routledge.
- Hengirmen, M. (2006). *Türkçe temel dilbilgisi*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Kahraman, T. (2001). *Çağdaş Türkiye Türkçesi dilbilgisi*. Ankara: Dumat Basımevi.
- Karini, J. (2014). Türk-Fars dil ilişkileri: Farsçada iyelik eklerinin kullanımı. *Turkish Studies- International Periodical for The Language, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9 (3), 833-843.
- Korkmaz, Z. (2014). *Türkiye Türkçesi grameri şekil bilgisi*. Ankara: Türk Dili Kurumu Yayınları.
- Kornfilt, J. (1997). *Turkish*. London and New York: Routledge.
- Lewis, G.L. (2000). *Turkish grammar*. New York: Oxford University Press.
- Meşkur, M. C. (1989). *Desturnâme der sarf u nahv-i zeban-i pârsî*. Tahran: Şark Yayınları.
- Nateli Hanlari, P. (2002). *Destûr-i zeban-i Fârsî*. Tahran: Tus Yayınları.
- Şefayi, A. (1984). *Mebani-yi ilmi-yi destûr-i zeban-i Fârsî*. Tahran: Nuvin Yayınları.
- Underhill, R. (1976). *Turkish grammar*. England: MIT Press.
- Vehidiyan, T. K. ve Omrani, G. (2014). *Destûr-i zeban-i Fârsî 1*. Tahran: Semt Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.